

KÖZMŰVELŐDÉS.

Az erdélyi róm. kath. irodalmi társulat heti közlönye.

MEGJELENIK MINDEN SZOMBATON.

<p>Előfizetési díj: Egész évre ... 4 frt. Félévre ... 2 „ Negyedévre ... 1 „</p>	<p>A társulat minden rendű tagjai a lapot tagdíjaikért kapják.</p>	<p>Ugy a lap szellemi részét illető cikkeket, mint az előfizetési pénzek a „Köz művelődés” szerkesztőjének Gyulafehérvárra a várba küldendők.</p>
--	---	---

Mindentudás és Nemtudás.

Beszélgetés a nagy világrendről.

Irtá: **Kadányi József.**

(Folyt.)

M. Szép szavak és hangzatos phrasisek nem nyújthatnak kárpótlást a benső igazság hiányaiért. Szívbeli meggyőződése lehet mindenkinek, de a törekvés azt bölcselői kérdésekkel összevegyíteni, több mint tudománytalanság. Jönek ugyan egyes hangok olyan tekintélyek részéről is, kik az általában, megengedem helyesen, megrótt kettős-könyvvitelre szorulnak, annak tudatában, hogy az eddigi tapasztalati anyag korántsem elég valamennyi transcendentalis nézet megczafolására; azonban a tudományos nyomozás még nem érte végét, utódaink megtudják azt, mi előttünk rejtve van, mert az emberi szellem addig nem nyugszik, míg a lét nagy talányát ki nem nyomozta. Hogy erre irányuló törekvésében mostanáig előbbre nem haladhatott, annak is nagy részben az egyház oka.

Szomorú bizonyíték e tekintetben éppen a Földnek általad említett rotatója s illetve, körfutása. *Galilaei* a római inquisitio törvényszéke által kényszerítve, fogadást tett arra, hogy *Copernicus* rendszerét sem szóval, sem írásban védelmezni nem fogja; s midőn később ellenségei szőszegéssel vádolták, hosszas fogság után kénytelen vala a mondott rendszert esküvéssel megtagadni, mire azután Arcetri-be száműzetett.

N. Az egyház hivatásos conserváló irányánál fogva *Plolomaeus* rendszerét eleinte természetesen védelmezte, míhelyt azonban Copernicus rendszerének igazsága kétségtelenül kimutatva lett, azt készséggel elfogadta; mert a tudományos kutatások elől épenséggel nem zárkozik el, mint ezt XIII. Leónak „Immortale Dei” körlevele is igazolja, melyben azt mondja: „bármí történéjk a tudományok határainak szélesbitésére, az egyház készséggel és örömmel fog hozzájárulni.” Miután azonban a Föld rotatója beszélgetésünk fonalán szóba jött, felhasználom mindjárt ezen első alkalmat annak kimutatására, hogy a hivalgó mindentudás eddigelé ezen kérdésnél sem állotta meg helyét.

Kérdezd meg az ég buvárait: ismerik-e a rotatio törvényét? A mit Littrow reá felel csak ennyi: „Mindg

nevezetes, hogy a Naphoz legközelebb álló négy bolygónál a napok hossza közel egyenlő, míg a Naptól távolabb eső bolygónál a tengelyforgás sokkal sebesebb.” — *Maedler* szintén csak ennyit mond: „Egyébiránt még nem fedeztetett fel egy általános törvény sem, mely szerint a forgási idők kiszámíthatók lennének.” — *Flammarión* sem tud ezeknél többet, ő így szól: „Nagyon nevezetes, hogy a körülfordulási idő majdnem ugyanakkora Merkur, Venus, Föld és Mársra nézve. *Ezen hasonlóságnak nem tudjuk okát adni.* Ugy látszik, sem a Naptól való távolság, sem az év hossza, sem a bolygó nagysága nem játszik ebbe bele. Még a sűrűségnek legnagyobb befolyása lenne. E négy bolygó a legsűrűbb valamennyi között. A négy óriás: Jupiter, Saturnus, Uranus és Neptunus sokkal gyorsabban forognak, közel 12 óra alatt, s ezek sokkal kevésbé sűrű anyaggal bírnak.” — Azonban ezen utóbbi nézet sem felel meg egészen a tapasztalatnak, mert Saturnus köztük a leglazább, neki tehát legsebesebben kellene forognia, s ő mégis 10 óra 14 percz alatt fordul meg tengelye körül, míg a nálánál sokkal sűrűbb Jupiter csak 9 óra 51 percz alatt. Ugyan ez áll Mársról; ez lazább a Földnél, s mégis lassabb forgásu ennél.

Ez minden. „E pur si muove.” Forog az igaz, de minő törvény szerint? Erről a mindentudás hallgat.

M. *Overbeck Tódor* Hamburgban, tud többet is ennél. Elmondom röviden, igen érdekes. Volt idő, beszél, mikor még continensek nem léteztek, hanem forró ocean vette körül az egész földtekét. Jöttek az első szigetek és continensek, melyek a tenger-árt előhaladásában védgátok gyanánt akadályozák; a Föld ön maga elé állított alabott. A tenger-árnak naponta kétszeri verődése a continensekhez igen tetemes erőt képvisel, bármily elenyésző csekély is az különben a földforgás erejével szemben, és így az első sziget föllépésétől kezdve, a Föld forgási sebessége, valamint rotationális erejének összege szükségkép napról-napra csökkent. Azon esetben, ha a tenger oly sokáig tart, jöni fog egy nap, a mikor ez a tengely körüli mozgás végleg kihal, és a Föld hasonlóan a Holdhoz, 28 nap alatt egyszer fog csak a Föld-Hold közös szulpontja körül mozogni! A Hold rotatioja bizonyára valamely későbbi ok által lett megakadályozva; az, a

Hold őskorában kétségtelenül épen úgy létezett, mint a többi égitesteknél. A Hold hajdankorának tengerei okozták, Overbeck meggyőződése szerint annak viszonylagos vesztegállását. Számokkal bizonyítja, miszerint a holdbeli hullámverés jelentékenyen erősebb volt, mint a földi; minek folytán a hatás ott sokkal korábban mutatkozott, mint a Földön. Általában világos, hogy a Hold csekélyebb nagyságánál fogva minden fejlődési fokozaton hamarabb áthaladt, mint a Föld, s hogy mindenekelőtt kihülése jóval sebesebben ment végbe, mert mennél nagyobb a tömeg, annál tovább tart a kihülés. Ez okból a Nap még ma is egészen heven-folyó állapotban van, Jupiter és Saturnus pedig hihetőleg szintén a hőség jókora magas fokán állanak, míg a Föld kihülése mérsékelt, ellenben a Hold már régóta kihült és kihalván, a feloszlás előhaladt stadiumába érkezett.

Hallgasd meg a világtestek fejlődésének rendsorát, s azután monddj: nem tudunk-e sokat?

A sorrend ez: Aether; ennek átalbádvá sűrűdése; megmelegedése vegytani processus folytán; ujraáterjeszkedés és gyűrűképződés; hevenyfolyó (solaris) állapot; a tengelyforgás elvesztése némely kis világtesteknél; a víznek és a légnak (atmosphaeriliák) eltűnése, a szerves világ elpusztulása (sivatag-periodus, mint most a Holdon); elmállás és szétomlás; ujrafeloszlás aetherre.

N. Miért nem hivatkozáll *William Thomsonra* is, ki azt állítja, hogy tíz ezer millió évvel ezelőtt kétszerte nagyobb volt a földforgás sebessége? Az által egyébiránt a rotatio okának általam fölvetett kérdése ép oly kevésbé volna megoldva, mint az általad felhozottak által. Hanem mond meg kérlek: *tudományos igazság-e* mind az, mit Overbeck tudós után (a mit egyébiránt nemcsak ő, hanem névszerint *Zöllner* is némi variációval szintén tanít), most elbeszélte?

M. Azt nem mondhatom, nem bebizonyítható igazság még, hanem egyelőre csak tudományos alapokon nyugvó *elmélet*, mely azonban további nyomozások folytán idővel igazsággá válhat.

N. Részemről kiegészítem arra: hogy hypotheziseken nyugvó tudományos *elmélet* s azután Büchner szavai-val azt felelem: Ki a hypothezist szereti, elégedjék meg vele!

A te tudósod épen úgy beszél, mintha a világ teremtésénél jelen lett volna, vagy legalább is, mintha az ur Istennel évekig társalgott volna, mit azonban róla feltenni nem szabad, mert egyikben sem hisz, mondván: „A világ teremtése semmiből, és készenodaállítás a egy teremtő részéről, rég tulhaladt álláspont.“

Élég az hozzá, a fenti sorrend aetherrel kezdődik s aetherrel végződik, hasonlóan ehhez: porból lettünk s porrá leszünk. De itt aztán kérdelem én is egy német tudóssal: „Was is denn der Weltaether?“ („Ugyan mi az a világaether?“). Jó lesz ezzel s a vele összefüggő kérdésekkel valamivel bővebben foglalkozni, mert Overbeck fejlődési sorrendje szerint az aether azon *világ-protoplasma*, azon világköd, melynek sűrűdése a létező égitesteket szülte, s folyton ujakat hoz létre. De a mindentudáshoz még ez sem elég. Meg kell fejtenie azt a kérdést is, mely, mint a Kant-Laplace-féle hypothesisnek

gyenge pontja, mindig előttünk lebeg, hogy mi volt tulajdonképen az a rejtélyes impulsus, az a *primum movens* vagy mozgató erő, mely nyilván az addig egyensúlyállapotban létezett világködnek első sűrűdési mozgását előidézte? A mindentudás köréhez tartoznék még továbbá annak meghatározása is, hogy *mi* az anyag? honnan származik és miért?

M. Ugyan miért ezt? Hiszen ezen kérdésekkel a tudomány nem foglalkozik, jól tudván, hogy azokat soha megoldani nem fogja.

N. Jól van, épen ezt vártam tőled. A természetbuvárok azt mondják: „A hit ott kezdődik, hol a tudás megszűnik.“ No hát, ezen és még sok más kérdéseknél a tudás megszűnik, következőleg a hit kezdődik, és pedig imígyen: „*Kezdetben teremté Isten az eget és a földet*“.

M. Ő megint az a naiv s még is oly gőgös bibliai álláspont, mely az embert egy személyes Isten képmására teremtettnek képzeli. Az előhaladó tudomány ezen theologiai világnézetet győzelmesen kizaklatta erős posztójából.

N. Makacs iskolátoknak valóban makacs tanítványa vagy. Elődbe állítom hát az imént említett német tudóst a szabadgondolkozók iskolájából, hadd legyen tudomásod róla, miként ítél az „Ausland“ című folyóiratban a materialismusról! „Szerencsére nem sokkal több kellett az utolsó évtizednél ahhoz, hogy *mellőztessék* az emberi szellemnek egy másik *tévelygése*: a *tiszta materialismus*; mint egyik azon *tévutaknak*, melyek közül az emberi nem, ismeretek után való küzdelmében is már oly sokra lépett, és a jövőben is még lépni fog.“ — Hasonlóan vélekedik *Liebig* is, ki a materialistákat „a tudomány határainál sétálóknak“ nevezi.

Csak várunk kell ennél fogva, míg megjönnek a Renan által kilátásba helyezett *korlátok*, azaz: míg a valódi, egyedüli igazság sugarai eloszlatják a „mindentudók“ eszmekörét borító vastag felhőt. — Azonban már tova haladt az idő; jó észszakát, közelebbről folytatjuk.

(Vége az I-összejövételnek.)

Pálma Pál József,

*Kr. Urunk kinszenvedéséről és sz. keresztjéről címzett szerzetrend tagja,
Isten irgalmából és az apostoli Szentszék kegyelméből
bukaresti latin érsek,
papságának és összes híveinek Üdvöt és Áldást az Urban!*

Aki e században a tudomány egyedárusainak felsaptak, napjaink tudakosai, azt állítván, hogy az egész mindenségben semmi egyéb nincs mint az anyag, mely (szerintök) a parányok különböző összekocczzanásai szerint alakul, semmi más világrendet az anyagin kívül nem akarnak elismerni. Azt merészlik ugyanis erősíteni, hogy az ember észtehetségei is csupán oly tünetények, melyek az anyagi rend törvényeiből tolnak ki s eszerint hasonlók egyéb öntudatlan, vak, testi erőkhöz, például a tüzhöz, vagy hőséghez, melyek az anyag nélkül, a testeken kívül nem létezhetnek. S ezen alaptévelyükből azon oktanal állításra jutnak, hogy nem léteznek anyagatlan, szellemi valóságú értelmek, s következőleg az Ur Istennek, a legelső s legfőbb szellemnek létezését is tagadják.

Amde ezen ádáz tévely eilen fölháborodva tiltakozik öntudatunk — az a benső tapasztalatunk, melynek biztossága, helyes ítélete felől nem kételkedhetünk a nélkül, hogy a legoktalanabb kételgésre (skepticismusra) ne vetemednénk. Arról tanuskodik ugyanis ez öntudatunk, hogy amily biztosan látunk, hallunk, tapintunk, ép oly biztosan bírunk szabadsággal — és pedig nem olyannal, melynél fogva a tűz önkényt éget, a fény önkényt világít, s a barom a réten magától legel.

Mert eme teremtmények — habár természetes ténykedéseikben mentvők is minden külső kényszertől, — bensőleg azonban, mivel a természet anyagi rendének törvényei alatt állanak, elkerülhetlen szükségtől hajtják ama ténykedéseikre; de mi szabadoknak érezzük magunkat, mentvéknek nemcsak minden külső kényszertől, hanem még minden benső kénytelenségtől is — úgy, hogy saját tetteinknek urai lévén, tetszésünk szerint bírnak akarni vagy nem akarni, cselekedni vagy nem cselekedni, sőt cselekedeteinkkel még a körülöttünk levő anyagi tárgyakon is uralkodhatunk, átídomíthatván, átalakíthatván azokat erőnk és tehetségünk szerint.

Világos tehát, hogy értelmi tehetségeinkre nézve teljesen függetlenek vagyunk az érzéki, anyagi világrend törvényeitől, s hogy következőleg egy más, fensőbb rendbe tartozunk, mely az anyagitól való megkülömböztetés végett szellemi, erkölcsi világrendnek hivatik.

Amde — mindannak daczára, hogy saját tetteink urainak tudjuk önmagunkat, mégis érezzük egyszersmind azt is, hogy tartozunk, szabad elhatározásunkból azt követni, a mi észszerű és tisztességes, azt pedig elkerülni, ami észszerűtlen és aljas. E tényállásból pedig az tűnik ki, hogy — mert érezzük — azért vannak is oly törvények, melyek az erkölcsi világrendet képezik. E törvények pedig ép az által, hogy minket a jóra irányoznak és a rosszról óvnak, világos, ellenállhatlan bizonyosságot tesznek előttünk arról, hogy létezik egy legfőbb értelem, a mely az egész mindenséget végtelen bölcseséggel kormányozza. Mert törvényhozó nélkül nem lehet még képzelnünk is oly törvényeket, melyek az eszes teremtményeknek lennének szabva, e törvényhozó pedig nem lehet más, mint csakis az Isten, ki az erkölcsi világrendnek is épúgy, mint az anyagainak, alapja és alkotója.

Kedves atyámfiai! E bevezető sorainkban azért említettük fel és czáfoltuk meg rövideden a fönnebbi tévelyeket, hogy alkalmunk nyiljék, társadalmunk jelen szükségének megfelelőleg, szent hitünk azon jótékony hatását kimutatni, melyet az imént bebizonyítottuk erkölcsi világrendre gyakorol, s mely még az anyagira is kiterjed.

Hogy e kitűzött célunkat elérhessük: iparkodni fogunk először is bebizonyítani, hogy a keresztény hit valóban isteni erővel utítja meg és tartja fön az erkölcsi rendet; aztán pedig kimutatjuk ugyanezen hitnek azt a jótékony hatását is, melyet az anyagi világrendben kifejt.

E fejtegetéseinkből hitetek újabb tápot nyervén, fokozott erővel állhattok majd ellene az álbölcsék azon pokoli törekvésének, hogy a vallásossággal együtt a józan gondolkozást is bennetek elfojtsák.

Mennyivel fonságesebb az erkölcsi világrend az anyagainál; annyival inkább ki van téve a visszaéléseknek, és annyival könnyebben zavartathatik meg. Hogy ezt belás-

suk, arra elégséges e két rendet összehasonlitanunk és a köztük levő különbséget megfigyelnünk. Az anyagi világrendhez tartozó valóságok ugyan is, — mivel épen természetök ösztönéből végzik sajátos működéseiket, azért ki nem vonhatják magukat azon törvények alól, melyek ama működéseiket szabályozzák és az anyagi rendet képezik. A csillagok és bolygók, például, soha sem térhetnek ki pályáikból, az állat érzéki felfogásával könnyen és amellet még biztosan, tévedés nélkül megkülömbözteti, mi használ neki s mi válik kárára, s érzéki ösztönét követve táplálja s védi magát, növekszik és tőkélyesbül. E szerint tehát az anyagi világrend változatlanul fönáll és zavartalan fejt ki számtalan, elbűvölő szépségeit, melyekkel a jólét és gyönyör kiapadhatlan forrását nyújtja a teremtmények beláthatlan sokaságának. S ha e rend néha-néha megzavartatik is, mint például viharok és más rázkodtatások alkalmával; ha szörnnyeteszzerű szabálytalanságok tűnnek is föl: ezek mint igen ritka és szörnnyes esetek s épen csak ugyanezen rend törvényei kikerülhetetlen összeütközésének hatásai, melyeknek itt-ott érezhető káros következményeit búsán kárpótolja a mindenség egyensulya, melynek épen fentartását eszközlik.

De, ah! mennyire különböző állapotot kell az erkölcsi világrendben észlelnünk! Miután ugyanis az embereknak, mint szabadakarral bíró teremtményeknek, — önmaguknak kell saját belátásuk folytán és önkényes választásuk által magukat azon jóra elhatározniok, mely eszes természetöket megilleti; s miután eszök nem egykönnyen fogja föl mindig ezt a jót; s még ha fölfogná is, még ekkor is utjokban áll érzéki alkatrészőknek azon befolyása, mely szerint a jónak többnyire csak látszatával bíró, érzéki javak felé hajlanak inkább, mint valódi javokra: azért gyakran áthágják a józan ész törvényeit, megvetik lelkiismeretök szavát. Miért is aljas gerjedelmekből, féktelen vágyaik- és kapzsiságukból eredő cselekedeteikkel megzavarják az erkölcsi rendet önmagukban; de nemcsak önmagukban, hanem — azon szoros összeköttetés folytán, melylyel a társadalomhoz fűzvék — még ebben is megzavarják; igen, felforgatják az erkölcsi rendet a családokban és államokban is mindannyszor, valahányszor ama bűnös cselekedeteik embertársaikra kártékonyan hatnak.

S minthogy ama gáztettek sokaktól és igen sokszor ismételtetnek: azért az erkölcsi világ nagyobb része rémitő egy zürzavarként, a tévely és tudatlanság félelmetes homályába rekedt vadonként tűnik elénkbe, hoi az aljas önzéstől feltűzelt, rút szenvedélyek egymásra tódulván az egyetlenkedés, irigykedés, veszekedés, háboruszkodás beláthatlan végezetű, irtoztos zivatartó idézik elő, melyből a fővéltenség-, bujaság- és kegyetlenségnek szörnnyesülöttei zuhannak elő, hogy az egész földkerekséget iszonyu förtelmességekkel, jogtiprással, nyomorral, jajveszéklyéssel és vérontással eláraszzák.

S vajjon hol található oly erős ellenhatást, mely képes lenne, az emberi nemet ennyi gonoszslág árjának torkolatából kiragadni, az általános végmorlástól megmenteni? E hatalmas tényező csak a keresztény hit lehet, mely valóban meg is menti az emberiséget, és megmenti oly hatálylyal, mely valóban csak isteni erőnek lehet kifejtyése. „A kereszt igéje az elveszendőknek ugyan bo-

londság; azoknak pedig, akik üdvözülnek — Isten ereje“, ugymond az apostol. (A kor. I. lev. I. 18.)

Igen a kereszt igéjét, azon vallást ugyanis, melyet Krisztus Jézus tanított, ki az emberek iránt való szeretete folytán elszenvetde, hogy keresztre feszítsék, — jogtalanul, fonákul a tudomány ellenségének tartják azon szerencsétlenek, kik az istentelen bölcsészet álokoskodásainak tömkelegébe veszték; de mások, akik t. i. eme tévedéstől mentvék, már csak a tiszta ész világánál is fölismerik benne Isten különös működését s mintegy erősítő pecsétjét.

S valóban, hogy az erkölcsi világrendet az imént borzadálylyal szemlélt romjaiból új életre támasszuk: avégre szükséges, hogy teljesen meglegyünk győződve mindazon igazságokról, melyek nélkül erkölcsi rendet még képzelni sem lehet. Ismernünk kell ugyanis azon viszonyt, mely az embert Istenéhez és a külvilághoz köti; tudnunk kell tehát az Isten tulajdonságait s magának az embernek lényeges tehetségeit, valamint az ő tulajdonképeni célját, melynek elérésében nyeri meg végső tökéletességét, s végre tudnunk kell az utat-módot is, mely által e célt elérhetjük; minthogy azonban mindem ez igazságok az érzelkek hatáskörét fölülmulják: csak az észnek hosszas okoskodásai, tehát nagy erőfeszítéssel járó tanulmányozás folytán juthatnánk azoknak biztos tudomására. De még ekkor is nagyon tarthatnánk a tévedéstől; mert értelmünk gyöngesége miatt gyakran megtörténik, hogy hamis okoskodásokat igazi érveknek tartunk. Ennélfogva tehát az igazságnak ily uton való kutatásában egyáltalán szükségök van az embereknek egy oly tanítóra, ki teljesen bírja az igazságot s aki folytonosan segítse őket, hogy helyes mód-szerrel és alapos okoskodással hatoljanak előre mindaddig, amíg az igazság tiszta fénye nem ragyog előttük.

Az embereket e tekintetben azon elfáradott utazóhoz hasonlíthatni, ki éjnek idején kénytelen valamely ismeretlen hágót megmászni, melynek göröngyös, keskeny ösvényét mély örvények környezik.

Vajjon az egymagára eljuthatna-e reggelig a helygy ormára, honnan édes nyugalommal szemlélhetné a felkelő nap világánál a tágas láthatár tünde képét? Vajjon nincs-e okverlenül szüksége egy oly izmos és ügyes kalauzra, ki ama vidéken egészen jártas lévén, lépteit biztosan irányozhassa és őt támogassa?

Ha pedig ilyen erős és tájékozott ember helyett csak olyant kapna kalauzul, mint a minő maga is: akkor biztosan beteljesednék az evangéliomnak e mondása: „A vak pedig, ha vakot vezet, mindakettlen verembe esnek.“ (Máté XV. 14.)

(Folyt. köv.)

TÁRCZA.

A CSÁRDA.

Mint megváltozott most az egész táj képe,
Felöltözött tiszta patyolat fejébe;
Mintha csak tekinténék egy végtelen tón át,
Csillogó hó tenger lepte el a rónát.
Hol az esti szélben annyi virág ringott,
Illatos virágnak még a nyoma sincs ott;

Hol szelid báránycák bégetése hallszott,
Farkasok csordája vette föl a harcztot;
Versenyt szaladgálnak a sívító széllel,
S fölverik a csendlet rémes üvöltéssel.
Végtelen rónának kellő közepében,
Hol tán a világnak közepe van éppen,
Magános tanyának sötétedik árnya,
Mintha mozdulatlan valakire várna.
Kéményéből vigan száll ki a füstfelleg,
Távolról gondolnád pipázó embernek.
Udvarán kút gémet ingat a szél felé,
Mintha valakinek sűrűn integetne.
De már akár intett, vagy akár nem intett,
A hó-mezőn végig elég egy tel intet
Meglátni a betyárt futó paripáján.
Azt hihetnéd maga a repülő sárkány.
Utját egyenesen veszi a tanyához,
Szíve vonzza őtet talán a borához;
Talán a borához vagy ahhoz ki meri,
Futó paripáját azért nem kiméli.
Abrakot kap dusan fáradt paripája,
Őtet tárt karokkal szép menyecske várja,
Gyöngé mint a harmat, patyolat a teste,
Nem találhatsz szebbet se' élve, se' festve;
Örökös tűzében fekete szemének
Forró szerelemnek nagy lángjai égnek.
Csaplárosné csókja, forró ölelése
A betyár szívének fölmelegítése;
Puha kebelére bogyadt fejt hajtva,
Végtelen boldogság vonul által rajta . . .
— — Udvaron a kutyám mintha nem pilenne,
Mintha valakinek sűrűn integetne,
Sűrűn integetne egy fekete pontnak,
Mely a puszta szélén nem látszik nagyobbnak,
De a mint leszállni készül a nap teste,
S alkonyatra rá jön csöndes öreg este, —
A fekete pont is mind nagyobbra válik,
Csapláros is megjön csárda ablakáig.
Hej de jobb lett volna szűletnie vaknak,
Mint most oda állni a csárda ablaknak;
Hej de jobb lett volna egész életére,
Ha nem figyelt volna kút gémet intésére!
Mert a mit bent látott tébolyító volt az,
Nem arany-ezüstöt, — szerelmet rabolt az,
Szerelmet rabolt az, a kivel ő jót tett,
A kit a rabságból annyiszor kimentett.
Sokáig elnézi ablakán keresztül,
Azután egyszerre lázasan megrezdül;
Az ajtó kilincséhez lopózkodik lassan,
S megkötöi keményen, hogy ki ne nyilhas on.
Aztán égő csóvát dug a ház fedélbe,
Paripára szökken s benyargal az éjbe . . .

* * *
Hová lett a csárda oda téren?
. . . Fekete holló ül szenesült kút gémen,
Messzi tájról szállnak kálmivista varjak,
A ligha nem ők is jóllakni akarnak . . .

Révai Károly.

Néhány vonás a festészet életéből.

(Folytatás.)

A romaiak a festészet művészi gyönyörét nélkülöztek. Plinius panaszkodik, hogy a nyilvános helyek a remekkel megtömött fürdők, csak a szobor művek halmozát foglalják magukban. Az első században e fürdőkben képek is voltak ugyan láthatók, de nem a művészet, hanem az erkölctelenség; mázolásaiból, hogy a ronda kéjt

ingereljük s csak később diszitették caesarok és patriciu-sok csarnokait.

Igy a festészetet tekintve elérkeztünk a kereszténység koráig és épen erre vonatkozólag a legnagyobb önértettel ismételhethetjük, hogy az egyház a nemes művészetek anyja lett. De Maistre egy helyen azt mondja: „a vallás ugyan nem teremt tehetséget, de a meglevőt végtelenül hatványozza“. Ezen gondolattal eitelve lép ki a komoly vizsgálódó a katakombák templomából, hová az első kereszténység a mint életével, egy művészetének szellemével is beköltözött. A mult századi vizsgálódók, kik az itt lévő festményeket az amphiteathrumok Venusával hasonlították össze, már azért is megtámadják a kereszténységet, hogy annak kezei között a festészet elveszté üdeségét, életrevalóságát. S ez volt az általános meggyőződés azon silány másolatok miatt, melyek felszínre hozattak és mióta Raoul Rochette belépett azon szentélybe, melyet a hősi keresztények lelke avatott fel, kicsinyeskedni azon vonásokkal, melyek közt a legszentebb eszmék ragyognak.

Nincsenek itt ugyan még Correggio és Rafael remekei, de azért a festészet nemkevésbé dicső. Azt mondók ugyanis, hogy a festészet lényegét a reá áradó eszmeifény képezi s anélkül lehet az utánzás remeke, de nem művészet. Az első keresztények pedig a „Hiszek egy“ örök végtelen igazságait, a keresztény erény dicső példáit festik a kövekre. A mint szent Lukács a hagyomány szerint Máriát, egy testvérei a keresztény erények bajnokainak a hit eszméitől körülsugárzott képét rajzolván le, szentelték meg ecsetjüket. Bougaud Emil e műcsarnokot összehasonlítva az ostiai császárak palotaképeivel, elragadó lelkesültséggel szól róla. S valóban a „Jó Pásztor“ az „Üdvözlés“ s a Calixt temető symbolikus képeinek conceptioja a műtészek elismerő nyilatkozatát kényszerítik ki.

A mi e képek festészeti osztályozását illeti, nagyon természetes, azok a frescok közé sorozandók, mint általában az ókor festészete. Hiányzott még tehát benne az a szabad mozgás és széles látkör, mely a nagy eszméknek megfelelő külső erőkkal rendelkezik. Egyébiránt, habár Lübke szerint „a haldokló antik világ közepette csak a kereszténységben rejlett a művészet fejlődésének életteljes csirája s ez oltott bele új elemet, azért a forma az antik volt.“ S ez természetes is, mert egyszerre alakokkal és eszmével szakítani nem lehetett. Ugyanazon formák, ugyanazon színezés és fodrozás, csak a lélek más. Megtörtént tehát, hogy a kereszténység angyalai a muzsák alakja alá szorítottak, de a lélek más volt. Ennek oka pedig abban található fel, hogy a kereszténység eszméit csupán a színezés és arányosság nagyszerű öszhangzatában mutatni be a festészet még nem volt képes s így mint az akkori a pogány művészet is allegorikus alakokat használt. Ezen allegorikus festészet tölti be a kereszténység első négy századát s épen ezért lendületes fejlődésnek nem indulhatt, annálkevésbé, mert a festészet mindenütt a templom-építéssel volt egybekötve, ezek pedig csak kis számban építettek mindaddig, míg Nagy Constantin meghajolt a ker. Isten mindenhatósága előtt s vallását a szabadság jogával felövezte.

Hogy azonban csakhamar mily jelentőségre vergődött a festészet, onnan látszik, hogy a niceai zsinaton 325-

ben már a szentek tiszteletére szánt képek mellé kívánták sorolni az angyalokét is. S valóban a legelső disz, mely a templomokban el lett fogadva, a festészet volt, ámbár ekkor is megtartotta allegorikus alapját; így pl. Mózes Bachustól csak a két kőtábla által lett megkülömböztetve. Hogy pedig ez emlékek fent nem maradtak, az a festészet természetében fekszik.

Nemsokára megzúdultak a népvándorlás felhői s a fegyvercsatogás zajában elnémult minden művészet műzsája. Még a legszükségesebb tudományok is a kolostorok zugáiban kerestek menedéket. Tehát csak a középkori államalakulások után találkozhatunk a festészetrel úgy, mint a művészet kedvelt leányával.

A mi az ókor végén már a virágzás reményével kecsegtetett, a jelképes és jellemfestészet egészen eltűnt, vagy új alakot váltott. Jelentősége is már akkor megváltozott, midőn a világi kezekbe jutva ama jelvényes képek szép értékükből veszítettek. Így tehát a középkornak elől kellett kezdenie. A festészet csakugyan először a „miniatúr“ vagyis a kéziratok széleinek díszítésében nyert alakot, s mint ilyen minden nagyobbszerű munkának megszokott éke volt. Legkiválóbb festészeti alak azonban a középkorban több századon át a falfestészet, mely a nagyszerű domokkal együtt születve a keresztény szellem dús vívmányaként tündökölt.

Hogy miért nem maradtak fent ezen a történések s különösen Cantu által dicsért szép freskok, a b. e. Ipolyi így fejt meg: „Mig az épület a kőalkotmány szilárdságánál fogva daczol az idő enyészetével, addig a gyöngédebb természetű falfestmény a legcsekélyebb változást is megérzi. Az évek sora elhalványítja színeit, a változó időjárás alatt lehámlik s egy egyszerű meszelés által a mézréteg iránt szemfödője örök feledésbe borítja.“

Különbön már ezen időben a festészet általános egyöntetűségét csak a vallás iránti hódolatában tartotta meg, de jelmezében és jelmeze miatt „román“ és „bizanczira“ szakadt. Nyugaton egész a 14. századig a román festészet uralgott, mely az alakok kicsinyességével nem sokat törődött, míg a bizanci épen ellenkező utat követett. Zádory és Ipolyi monumentális emlékeket sorolnak elő, melyekkel ezen korban hazánk a román festészet fényéből részt kíván, s melyek őszekesegházainkat díszítik.

Mint a ker. korban mindig, úgy a román izlés fénykorában is Olaszhon volt a központ, s hirneves festői a zászló lengetők. A történések mindannyian elismerőleg említik nevét Giovaninak († 1240) ki már a tábla festészet terén általános szabadsággal mozog, mint ezt Madonnáján bemutatja. S felemlitendők még Guvido és Ducio, kikről Lübke azt írja: „hogy az olasz festészetet oly önállóságra emelték, mely őt a legfejlettebb tőkélyre képesíté“. Már kezdtek előtörni sűzarái azon fénynek, mely a festészet aranykorán lebeg. Az egyes mesterek jellemzetes felfogása és ügyessége iskolát is gyűjtött maga köré; a festészet dicsősége áradozni kezdett. Giotto a 14. századon át gyakorolt az összes festészetre hatást. Ő volt az első, ki a megfeszített Üdvözítő elkinzott deli testére az isteni fényt lecsalá s méltósággal körülövezé. A mester babérijában osztoztak még az Orcagna testvérek is.

KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

— **Kritikai levelek.** VI. Volt idő, mikor egy volt a magyar a hitben, egy volt a nemzeti erkölcsökben. Most megoszlott mindakettőben. Azaz hogy nem most, hanem akkor, midőn egészséges gyomrát megterhelték az új magyar vallással. Azóta tehát nem csoda, ha indigestióban szenved. Mert kérjük szépen, hogy is volt csak régen? Ugy, hogy a magyar példás kegyelettel adózott első szent királyra emlékének. Ugy, hogy Szent Lászlót 3 évig gyászolja a magyar nemzet. Ugy, hogy e két szent király példája minden magyar szívet fölbuzdított. Én nem tudom, hogy Arany János lelkületében mi predominált, a magyar vagy a protestáns? De egyet tudok, s ez az, hogy Szent Lászlója tagadhatlan bizonyosság arra, miszerint évszázadok után is képes volt szent László király emlékezete őt, a nem katolikus férfiut, magasan lelkesíteni, s oly szép legenda megírására indítani, a melyhez csakis egy kath. szent életében tudott tárgyat találni.

Ezek a férfiak pedig, a kiket az egyház szentjei sorában tisztel, bizony megérdemelnék, hogy a „magyar vallás“ követői is néminemű tiszteletben részesítsék őket. Már ha nem is mint szenteket, legalább mint magyarokat, mint a nemzeti kegyelet alakjait. — Mert beismerem, hogy szent István, mint katolikus szent nem formálhat jogot az ő tiszteletükre. Miért? Azért, mert ők egy takaros zsenialitáru báró és főkurátor szavai szerint a „szenteket nem imádják.“ A mi nagyon elmésen van gondolva, igen jóindulatulag mondva, és roppant hizelgő reánk katolikusokra, valamint az lehetett az előtt is, a kinek legmagasabb színe elé annak idején fölterjesztetett.

Ennek okáért tehát azt mondom én, hogy ha nem is hajlandók az atyafiak szent Istvánt azért tisztelni és az ő ünnepét a katolikus magyarsággal megülni, mert ő pápista szent volt: hazafias kötelességük volna ezt tenni tisztán nemzeti szempontokból, tisztán hazafias erőnyből és fiui hálából.

Mert ha a németek ünnepként ülik meg a sedáni évfordulót; ha nagyaik emlékének Walhallát állítottak; ha minden népnek megvan a maga nemzeti ünnepe, a melyet fiai kivétel nélkül megülnék; miért ne legyen ily ünnepe a magyarnak is? És van-e alkalmasabb nap erre, mint első szent királyunk ünnepe, a kinek emlékét nyolcz százados nemzeti kegyelet szentelte meg. — Vagy tán Mohács emléknapját ünnepelnék meg?

Igaz, hogy ebben már az új hitnek is volt egy kis morális *participációja*; s így rájuk nézve mindenesetre aktualisabb. — Vagy akkora tán ő náluk a katolikus szentek iránti ellenszenv, hogy ezt a minőséget és jelleget még az államalkotás érdeme sem képes az ő szemekben paralizálni?

Nem lehet czélom felsorolni azt a sok czélzatosságot, a mely mind oda irányul, hogy megmutatták, mennyire nem tartanak ők a nemzet nagyobb részével, a mely szent István napját példás kegyelettel ünnepli meg.

Pedig ez volna az a kérdés, a melyben meg kellene mutatni, hogy hát csakugyan arany-e az, a mi derűborura mindig fényeskedik?! Itt válnék meg igazán, hogy csakugyan magyar vallás-e az a „magyar vallás“?!

Aztán látják uraim, azért is tisztelhetik ám önök egy kicsit azt a szent Istvánt, mert pápista szent volt.

Mert ha ő Magyarországot nem teszi katolikussá, önök hogyan tudták volna „megréformálni“?

Ha ő meghagyja azt a régi vallást, a miről tán csak önök is elismerik, hogy magyar vallás volt, jöllehet Ázsia közepéből hozták be az őseink: önök hogyan importálták volna — Helvécia hótakart tetői közül azt a szép virágszálát, az új magyar vallást?

Vagy tán konkurrenciát támasztottak volna az ősi vallásnak? Az bizonyára érdekes lett volna!

Aztán ha az a szent István nem alapít annyi apátságot és több hasonló kaliberű egyházi javadalmat, bizony nem tudom, hogy a 16. század első felében „keresztyén“ önudatra ébredt grófok, bárók s egyéb akkoriban czimzetes földesurak mi uton-módon realizálták volna a honi göröngyök iránti pietást és ragaszkodást? Így pedig ezen javadalmak segítettek rajtuk! Az ám!

Azért bizony jó lesz, ha neki örüljék magukat s hoznak valamelyik zsinaton egy hazafias határozatot szent István napjának megünnepeletetését illetőleg!

Az inókolásba be lehet tenni azt is: hogy, mert, mivel és minekutána a mi javaink s alapításaink jórésze is az első magyar királynak képezi — bár szándékán kívül való — adományát, méltó, hogy a mi kipróbált hazafiságu szívünk is egy kis tiszteletre és hállára gerjedjen iránta.

Egy ünnepi magasztaló beszéd csak telik ki a ti hírneves szónokaitoktól ily alkalomra!?

Hiszen az utolsó falusi kovács halotti beszéde is milyen cifra.

A ki pedig ekkora emberkére ilyen nagyot tud kanyarítani, az ne tudna nagyobbra is emelkedni? Igen ha tudna? De nem tud. Ez a baj. Mert ugy ünnepelni meg István-napot, hogy elmegy az ember a kath. kolléga parochiájára, ott egy kis csöndest indítványoz, s elviszi amannak a pénzét, — lehet virtus és hazafiság — de nem ünnepi cselekedet!

Irodalom.

— Megjelentek: a.) **Jézus szentséges szívének hírnöke.** Havi folyóirat az imaapostolságnak és Jézus szents. szíve tiszteletének terjesztésére és ápolására VI. f. Egész évi ára 1 frt 50 kr. Szerkeszti Tóth Mike, Jézus Társ. tagja Kalocsán.

— b.) **Szűz Mária-virágos kert-je.** Havi folyóirat a bold. szűz tiszteletének ápolására. 1888. 4-ik füz. Egész évi ára 1 frt. Szerkeszti Tóth Mike, Jézus Társ. tagja Kalocsán.

— c.) **A legszentebb Rózsafüzér királynéja.** Havi folyóirat a Mária tisztelet, különösen pedig a Rózsafüzér-főtestvérület, az élő Rózsafüzér-egylet és örökös Rózsafüzér terjesztésére és ápolására VI. f. Egész évi ára 1 frt. Szerkeszti P. Angelikus.

— d.) **A kath. hűterjesztés lapjai.** Képes havi közlöny VII. évf. VI. füzet. Nagyvárad. Előfizetés egész évre 3 frt. Egyes füzet 30 kr.

— e.) Felhívás előfizetésre a „**Voltaire**“ **Jellem**

és korrajz című műre. A mű 40—45 ívet fog tenni s megjelen június hó végén két kötetben. Ara 3 frt 60 kr. postaköltséggel 3 frt 80 kr. Az előfizetéseket küldendők Makra Imre és Rózsa Józsefhez Frányóvára (Torontál megye) vagy Magyar-Bánhegyesre (Csanád megye.)

A NAPI ESEMÉNYEK KÖRÉBŐL.

— **Nyilvános köszönet.** Mint legalázatosabb szerény gyermek sietek nm. Lőnhart Ferencz Püspök urnak legfőbb köszönetet és őszinte hálát kifejezni, azon bölcs atyai bölcsőségéért, melylyel engemet a mező-sámsond ktanítói államásra való költözködésem alkalmából az erdélygyházmegyei szegény papok és kántorok alapjából 20 frt. értékű segélyben a legkegyelmesebben részesített méltoztatott. Zsigmond Gáspár.

— **Szép piros tojással kedveskedett** az ország biboros hercegprímása, Simor János ő emja a magyar nemzetnek, midőn husvéti adakozásai között 20,000 frtot egy az ország fővárosában Jézus szt. Szíve üszteletere építendő templom alapjára adományozott. — Érije meg a nagy szívű ősz főpap az általa realizálni kezdett szép eszmének minél fényesebb valóságát! —

— **Elismerésre méltó szép cselekedet** azon jóakaró előzékenység, melyben a magyar katolicismus két veterán statora, a „Magyar Állam“ és „Religió“ az erd. rom. kath. irodalmi társulatot részesítik több buzditó felszólaláson kívül azáltal is, hogy vál. gyűléseinek jegyzőkönyveit, melyekben a társulat élete szemlélhető, egész terjedelmökben szokták közölni. — Hálás köszönet érte! —

— **Az a rég titokban lappangó** vélemény, hogy Augustza özv. német császárné kryptokatholika, nem csekély mérvű megerősítést nyer azon magát mind erősebben tartó hír által, hogy nyilvánosan is a kath. egyház kebelébe kíván visszatérni. Erre nézve pedig igen jó jelnek tekinthetők a személyi változások, melyek a német császári udvarban nem rég végbementek. Így, az új német császár hadsegédévé két kath. főurat Radolinszky grófort és Reibach bárót, Viktória császárnő pedig főudvarmestérévé a kath. gróf. Seckendorfort és főudvarmesternőjévé a szintén kath. Hatzfeld Trachenberg hercegnőt nevezte ki, kinek fia szintén magas rangot visel a német udvarnál s azon szép és kitüntető feladattal is ő lett megbízva, hogy hirül vigye Rómába a pápának Frigyes császár trónraléptét. — „O altitudo !“

— **Ünnepelni egy történelmi fikciót!** Erre is képes a bitor olasz kormány és forradalmi tömeg, ha azáltal — mint véli — a gyűlölt pápaságnak egy oldaldőfést adhat. Mert csak egy történelmi fikció, egy semmi hiteles okmányal nem támogatott mese képezi alapját az egész Giordano Bruno-féle tüntető ünnepélynek, mely napokkal ezelőtt a Campo dei fiorin játszódott le. — Veszett ügy az, melynek támogatására ily eszközökhöz kell nyulni.

— **Jellemző travestia.** Egy tanárértekezleti jegyző az ugynevezett módszertani értekezletek czélszerűtlenségét s haszontalanságát a következők igen jellemző travestiában satirizálja: „Miatyánk, magas Közoktatásügyi Tanács, ki lakozol szép Budapest városában, tedd meg, hogy

igaz örömmel tisztelhessük a te nevedet; jöjjön el már az te igaz országod, az *okszzerű* tanügyi rendeleteknek alkotmánya; legyen már egyszer *bölcs* akaratom, miképen a tanügyi terén általában, azonképpen a *módszeres értekezletek* tekintetében is. Mindennapi hő óhajunkat add meg valahára és engedd el nekünk az évenként háromszor is reánk szabott *husz-harmunczives módszeres értekezleteli mel-lékleteket*, miképpen mi is elengedjük neked és főigazgatóidnak azoknak elolvasását. Ne vigy minket folyton bele egy czéltalan cselekedetnek keserves kinjaiba, hanem inkább szabadíts meg bennünket a gonosztól, a *módszeres értekezletek jelen alakjától*. Amen.

— **Mindig csak a könnyebb végét fogni. A** „Prot. Közl.“ utóbbi számában lapunk „kritikai leveleire“ reflektálván a többek között azt mondja: „Távol legyen tőlünk, hogy a „Közm.“ u. n. kritikai leveleinek írójával dogmatikai vitákba s a prot. vallás és egyház mivolta és jelentősége fölött szóharcba bocsátkozunk.“ Persze, persze! az ilyen harcot okosan kerülni kell, s kerülik is következetesen prot. atyánkfiai, mert igen jól tudják, hogy rendesen kudarczczal szokott végződni rájuk minden érdemleges vitájok, az 1519. évben Lipcsében tartott első vitaközléstől kezdve napjainkig. Czélszerűbb tehát ilyen veszedelmes dologtól őrizkedni, jobb a dolognak a könnyebb végét fogni; nagy hangu szolamok csillogó fátyola alá rejtőzni, a legfundamentálisabb hitigazságokkal szemben lavirozni, simítani, protestans öntudatra, a nagylelkű közadózás útján összecseperített „prot. közalapokból“ kisugárzó „melegítő erőre“ hivatkozni, előrúkkoltni a „reformáció vivmányait“, harsogtatni a hazafiság öblös trombitáját, összeverni a meg nem értett vagy öntudatosan eltorzított kath. vallási tanok s fegyelmi szabványok cserépfazakait stb. stb. Csakhogy az ily harczmodorral lehet ugyan a nagy publikum együgyü madianita tömegén egy pünkösti királysággal felérő győzelmet aratni, de nem lehetend soha a higgadtan gondolkozó ész erős várárt megvenni. — Ez a mi erősségünk.

— **Mindig éhezni és soha ki nem elégítetni!** Szörnyű, tantalusi gyötrellem lehet. Fogadja legőszintébb részvétünket azért a püspöki dús javakra folyton oly epedőleg vágó „Protestáns Közlöny.“ — Apropos! vajjon nem a protestantismusban rejelő ama bizonyos „melegítő erőnek“ a következménye ez a csillapíthatlan éhkórság, mely a mint tudjuk, minél intenzívebb, annál hatalmasb étvágygerjesztő? — Ha ugy, szolgálhatunk egy kis hideg tussal.

— **Janssen a világhírű német történész, a** „Prot. Közl.“ külföldi rovattöltője szerint, oly nagy figyelmet keltett művében élhetet ugyan hiteles forrásokkal, de azokat nem híven használta fel, kiaknázván az ő czéljaira szolgáló adatokat „tendencziósusan“ s plausibilissé tévén azokat „behizelgő csinos stilsztikával.“ S ha ezen munka oly nagy hódításokat tesz a mivelt protestansok körében, ennek egyszerű oka csak abban rejlik, mert azon mivelt protestansoknak „ismeretei nem igen nyulnak vissza a reformáció idejéig“, s „könnyű most egy Janssennek, ki a stílnék és fények csoportosításának kiváló mestere ezen *tudatlan mivelteteket* teljesen elátnitai és félrevezetni.“ — Nekünk mindezekre csak két megjegy-

zésünk van. Először is azt kérdezzük nevezett lap „külföldészétől,” ha Janssennek kötetekre terjedő monumentális művét olvasta-e? Mi — saját ismeretéből formálva véleményünket — úgy véljük nem. — Másodszor a Janssen munkája által meghódított mivel protestansok közül nevezzen meg nekünk csak egyet, kire a „nívelt tudatlanság” bélyege reásüthető. — Különös kedvtelése lehet az egy lapnak: önmagát lépten-nyomon neveltségessé tenni.

— **A magyar protestantizmusnak** igen találó-jellemzését olvassuk a „Magyar Sion” legutóbbi számában, mely azt mondja: „Scholsem oly felületés és a merő „clique” mesterkéltségét sehol sem tünteti föl a protestantizmus úgy, mint nálunk. Lényege a külsőségekben áll, szervezete és lelke nem a hitre, nem annak tartalmára irányul, hanem az ellenkező felekezetek s a kath. egyház ellen való állásfoglalására. Hittartalma semmi; hasonlít azon alacsony szervezetekhez, melyek egyformán megélnék természetes alakjukban s akkor is, ha az ember kifordítja zsák módjára testüket. A kis zsák tartalma nem tartozik az állatka lényegéhez. A magyar protestantizmusban is a hit nem tartozik a protestantizmus lényegéhez. Hívó és hitetlen Krisztusimádó és Krisztustagadó egyaránt lehet protestáns.” — Avagy nincs-e úgy? Czáfolja meg ezt a „Prot. Közl.” és mi örömet reprodukáljuk az alapos czáfolatot.

— **Arat a halál kegyetlenül.** Kollegialis részvételt vettük a következő gyászjelentést: A csiksomlyói ö. kath. főgymnasium tanártestülete megilletődve jelenti, hogy felejtethetlen kártársa *Dr. Medgyesi Béla*, főgymn. tanár folyó hó 10-én d. u. 2 órakor jobblétre szenderült. Pályája kezdetén, férfikora reggelén, egy évet alig meghaladó tanári működés után ragadta ki a halál szerettet övéi és kártársai köréből. Csik-Somlyón, 1888. április 10-én. Béke lengjen porai felett!

— **Gyász hír.** Részvételt vettük a következő gyászjelentést: A legmélyebb fájdalommal tudatjuk bethlenfalvi Paal Gyuláné, Lőrinczi Vilmának, f. hó 8-án d. u. 4 1/4 óra or. hossz szünet után bekövetkezett csendes elhunytát. Az örök világozás fényeskedjék néki! Marosvásárhelytől, 1888. április 9-én. Paal Gyula, Özv. Kendőfi Lukácsné, Gábor Henrikné Lőrinczi Anna, Özv. Paal Lajosné, Melik Kristófné Paal Ida, Melik Kristóf, Gábor Henrik, Publig Károly, Publig István, Melik István, Daday Vilmosné, Melik Ida, Daday Vilmos, Melik Lajos, Melik Gyula, Melik Endre.

— **Az erd. r. kath. irod. társulat pénztárába fizettek:** Dr. Sándorffy Nándor, rtg. 1886-ra 2 frt, 1887-re 2 frt. Dr. Szuchy Béla rtg. 1886-ra 2 frt, 1887-re 2 frt, Ferenczi Lajos rtg. 1887-re 2 frt. Georgevits Sándor, elf. 1885-re 4 frt, 1886-ra 4 frt, 1887 4 frt. Daró Alajos, rtg. 1886-ra 1 frt, 1887-re 2 frt. Sethal Ferencz ptg, 1887-re 5 frt, Szalay Pál, elf. 1888-re 4 frt. Vitos Mozes, rtg. 1887-re 2 frt. Veress Lajos, elf. 1886-ra 4 frt, 1887-re 4 frt. Szt. fer. r. zárda Mikházán, elf. 1887-re 4 frt. Szabó István, ptg. 1888-ra 2 frt 50 kr. Zonda Vincze, elf. 1888-ra 2 frt. Bándi Vazul, rtg. 1888-ra 2 frt. Minorita társháza Nagyenyeden, elf. 1888-ra 2 frt. Hampel Antal, rtg. 1888-ra 2 frt. Helmuth Ignác, ptg. 1885-re 5 frt, 1886-ra 5 frt, 1887-re 5 frt. Heidn Hugó, rtg. 1886-ra 2 frt, 1887-re 2 frt. Miske Gyula, ptg. 1886-ra 5 frt 1887-re 5 frt. Rác István, elf. 1888-ra 1 frt. Barra Péter ptg. 1888-ra 2 frt.

Kiadja: Az erdélyi rom. kath. irodalmi társulat. Felelős szerkesztő: Dr. TÓDOR JÓZSEF.

Szerkesztőtársak: Dr. CSERNI BÉLA, PAL ISTVAN, STRAUBERT ÖDÖN, Dr. VERESS FERENCZ.

Nyomaiott Papp és Ferdinándnál a piisp. lye. nyomdában Gyulafehérvárott.

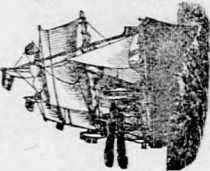
50 kr. Sántha János, elf. 1886-ra 4 frt, 1887-re 4 frt. Paál Ferencz, elf. 1888-ra 1 frt. Ferenczi Károly rtg. 1888-ra 2 frt. Köteles munkálata megváltása fejében 3 frt. Miklós Albert elf. 1888-ra 2 frt. Kiss Gusztáv, elf. 1888-ra 2 frt. Puskás Alajos, ptg. 1885-re 2 frt. Andrási János ptg. 1888-ra 5 frt. Vinkler József ptg. 1888-ra 5 frt. Vinterhalter Antal, ptg. 1888-ra 5 frt.

— **Pályázat-hosszabbítás.** A szászfalvi (Három-székmegye) rom. kath. tanítói állomásra e lapok f. évi február 18-án megjelent számában közölt pályázat határideje f. évi május hó 31-ig meghosszabbítottuk. Kelt Sártalván 1888. márcz. 26-án. Jankó Antal lelkész.

Wien, IV. Bez., Goldegg-Gasse No. 15.

Bremen, Bahnhofstrasse No. 30.

Bremen in **Bremen** mit **Schnell-dampfern** nach **Amerika**. Expedition nach **Australien**. Nähere Auskunft: durch **F. Missler**, General-Schiffs-Expedit.

JÓ KERESÉST !!

Bizalmas személyeket keresünk sorsjegyek eladására részletfizetés mellett az 1883. évi XXXI. t. cz. értelmében.

Magas jutalékot esedéges havi fizetést is adunk.

Fővárosi váltóüzlet társaság.

ADLER és TÁRSA Budapestben. 25—23

Máriaczei gyomorcsöppek.

Kitünő hatású szer a gyomor minden betegségeiben.

Védjegy. Főfiumulhatatlan étvágyhiány, gyomorgöngyösség, rosa illatú lélekzet, feltüvödés, savanyú felbőfenes, köhög, gyomorhurut, gyomorgöngyösség, homok- és daraképződés, túlságos nyálkaképződés, sárgaság, undor és hányás, főfájás (ha a gyomorfoli ered), gyomorgöngyösség, székszorulás, a gyomornak étellekkel és italokkal való túterhelése, giliszták, lép-, máj- és aranyeres bántalmak eseteiben. — Egy üvegcse ára használati utasítással együtt 35 kr., kettős palack 60 kr. Központi szerkesztés **Brady Károly** gyógyszerész által **Kremsierben** (Morvaország).

Kapható minden gyógyszerertárban.

Óvás: A valódi máriaczei gyomorcsöppeket csak hamisítják és utánozzák. A valódiság jeleit minden üvegcse palackján a fenti védjeggyel ellátott borítékba kell gyomrolva lennie és a minden üvegcse mellett használati utasításon meg kell jegyezve lennie, hogy az Kremsierben Gusek Henrik könyvnyomdájában nyomott. 90 U

Hamisítatlanul kapható: Gyulafehérvárt: Fröhlich Gyula gyógyszerertárban. — Szászvároson: Deák György, Graffius József, Wlad N. gyógyszerertárban. — Szászsebes: Binder Lajos és Reinhard G. C. gyógyszerertárban. — Mezőgyes: Schuster gyógyszerertárban. — Szerdahely: Schimert Chr. Fr. gyógyszerertárban. — Radnóth: Jeney D. gyógyszerertárban. — Verebatak: Moldovan Lajos gyógyszerertárban. — Hátzeg: Csonka József gyógyszerertárban.